ARM. GEN. N. A. CHODOROVIČ

RUSKO-ČESKOSLOVENSKO A VÁLKA

MINISTERSTVA ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ
SLOVANSKÁ KNIHOVNA
V PRAZE

RUSKO - ČESKOSLOVENSKO A VÁLKA.

218210

I.

Zřízení samostatného Československého státu po třech staletích německého panování v historických zemích koruny české a po tisíciletém panování Maďarů nad Slováky a Podkarpatskými Rusy jest výsledkem porážky Německa a Rakousko-Uherska ve světové válce. Této války, která trvala celkem čtyři a čtvrt roku, zúčastnilo se Rusko během tří a půl roku a přineslo při tom nesmírné oběti na oltář konečného vítězství svých spojenců. Ale na velkou úlohu, kterou Rusko hrálo ve válce, se příliš často zapomíná nebo mluví se o ní, jako by byla docela nepatrná. Jistě jsou určité příčiny, které vedou k tomuto klamnému názoru na docela nedávnou minulost a hlavní jsou tu tři příčiny. Za prvé: Rusko bylo v těžkém boji poraženo, vystoupilo — vedeno protinárodní bolševickou vládou — z řad spojenců a nezúčastnilo se mírových jednání v Paříži. Za druhé: táž protinárodní bolševická vláda, jež přišla k moci za pomoci Němců, ihned po válce se spojila s Němci ve své mezinárodní politice a spojenectví to udržovala tak dlouho, pokud hitlerovské Německo samo nezačalo přímo ohrožovati jak ruské národní zájmy tak především samotnou existenci sovětského režimu. Za třetí: ihned od začátku války válečné štěstí na ruské frontě bylo kolísavé, úspěchy se střídaly

s neúspěchy, a poněvadž válka skončila politickou katastrofou Ruské říše, vzpomíná se dnes více na porážky nežli na vítězství ruských zbraní.

Ale takové příliš generalisující nazírání na ruský podíl na konečném vítězství Francie, Anglie a jejích spojenců nemůže posloužiti k dobru, obzvlášť pokud budoucnost národů ve značné míře závisí na znalosti a správném pochopení dějin. Když ne celé světové veřejné mínění, které z pochopitelných důvodů vždy bude dosti povrchním, tak alespoň vedoucí kruhy jiných národů a všechny vrstvy bratrského národa československého musí míti správnou představu o úloze Ruska ve světové válce. Výše uvedené všeobecné posudky o ruské neschopnosti a zradě ve válce, o ruském germanofilství za války a po válce, mají býti přivedeny na správnou míru.

Nejenom Rusko vystoupilo z řad spojenců, nýbrž také Rumunsko. Rumunsko uzavřelo na jaře 1918 Bukurešťský mír s centrálními mocnostmi a jenom později, v listopadu 1918, vrátilo se mezi spojence, jejichž vítězství již bylo jisté. Nechci odsuzovati Rumunsko, jež ve válce přineslo těžké oběti, k uzavření míru bylo doslova přinuceno, když opravdu nemohlo již v boji pokračovati, a vrátilo se do války, jakmile se vyskytla k tomu možnost. Chci jen podotknouti, že samotný fakt zastavení boje nic nemění na skutečnosti, že ten či onen stát vykonal určitou službu pro společnou věc. Na rozdíl od Rumunska, které k tomu ještě dlouho váhalo, má-li se připojiti k Dohodě nebo k Centrálním mocnostem,

Japonsko vstoupilo do války hned s počátku a zůstalo ve válečném stavu s Německem až do uzavření všeobecného míru. Ale bylo to opravdu jen trvání ve válečném stavu, nikoliv skutečné válčení.

Na rozdíl od Rumunska Rusko vystoupilo z války nikoliv na čas, nýbrž definitivně. Nesmíme však zapomínati, že kdežto Bukurešťský mír uzavírala tatáž legitimní rumunská vláda, která válku Centrálním mocnostem vypovídala, bylo v Rusku třeba dvou revolucí (v únoru a říjnu), aby násilím se uchopivší moci sovětská vláda začala vyjednávati s Němci a podepsala mír v Brestu-Litevském. Nesmíme také zapomínati, že celý vnitřní ruský odboj proti sovětské vládě, který potom nabyl zřejmého rázu protikomunistického, začínal vlastně jako odboj proti Brest-Litevskému míru a vládě, která tento mír uzavřela. Spojenecká a protiněmecká orientace hlavních sil ruské „protirevoluce" za celou dobu jejího trvání jest nejlepším důkazem toho, že početné národně uvědomělé kruhy ruského obyvatelstva nechtěly ukončení války s Německem a v této válce ještě dlouho pokračovaly, pokud samy nebyly opuštěny svými spojenci. Toto osudné spletení ruských a spojeneckých chyb a často objektivní nemožnost uvésti v soulad národní ruská a spojenecká úsilí v tragických letech 1918–1920 na Rusi nemění nic na skutečnosti, že Rusko částečně pokračovalo v boji proti Němcům, i když sovětská vláda již ratifikovala Brest-Litevský mír. Z toho plyne jiná skutečnost: historikové a dějepisci

jednou zjistí míru odpovědnosti různých činitelů a úlohu různých sil, ale již dnes musíme kvalifikovati jednoduché tvrzení, že Rusko zradilo spojence a vystoupilo z války, jako tvrzení generalisující a povrchní.

Za tři roky plné aktivní účasti Ruska ve válce, t. j. od srpna 1914 do podzimu 1917, kdy boj mezi nejvyšším velitelem generálem Kornilovem a prozatímní vládou A. F. Kerenského a brzo na to bolševický převrat úplně desorganisovaly a demoralisovaly ruskou armádu, čistě vojenský výkon Ruska byl obrovský. Již v září 1914 Rusko zachránilo Francii svou ofensivou do východního Pruska. Pro ruskou frontu tato ofensiva, vedená na rychlo dle naléhavých žádostí francouzského vrchního velitelství, s vojskem ještě nepřipraveným k polnímu tažení, skončila tragickou katastrofou 2. armády generála Samsonova v Mazurských jezerech. Celá 2. armáda byla téměř zničena a její velitel generál Samsonov skonal sebevraždou v lese u Angerburgu v noci 29. srpna. Ale pro docílení tohoto vítězství Němci musili přesunouti s francouzské fronty na frontu ruskou čtyři armádní sbory. Důsledné vykonávání pověstného Schliffenova plánu bylo zmařeno, následkem čehož Francouzi zvítězili na Marně. Paříž byla zachráněna, byla zachráněna zároveň celá Francie. Četní vojenští odborníci a historikové světové války, nejsou to jenom Rusové, nýbrž Francouzi, Angličané a Němci, tvrdí, že v těchto dnech byl osud Německa již zpečetěn.

Na frontě haličské 3. armáda generála Ruz-

ského a Radko-Dmitrieva a 8. armáda generála Brusilova rozbily rakousko-uherské vojsko a zatlačily je za Karpaty. Byl to rozhodný úder. Rakousko-Uhersko se ještě bilo několik let, ale již bez sebedůvěry, jen podporováno a popoháněno Němci. Rakousko-uherská branná moc ve smyslu materielním a psychologickém nikdy se již nevzpamatovala z prvních velkých porážek na haličském bojišti v srpnu a září 1914. Byl to začátek konce rakousko-uherské monarchie.

R. 1915. velký ústup ruských armád z Haliče, východního Pruska a Polska hluboko do ruského vnitrozemí nebyl jenom následkem nedostatku zbraní a střeliva v ruském vojsku. Ústup se děl za těžkých a hrdinných bojů a vrchní velení centrálních mocností musilo stále posílati nové sbory na východní frontu, aby zlomily ruský odpor. A již v létě r. 1916 velká ofensiva Brusilovova, který velel již celé jihozápadní frontě, přispěla k záchraně Italie před nejhroznější katastrofou. Konečně r. 1917, když následkem revoluce ruská armáda ztratila svou bojovnou hodnotu a když její pokus o novou ofensivu na jihozápadní frontě po prvních hrdinných bojích československé brigády u Zborova ztroskotal, německé a rakousko-uherské velení stále ještě musilo držeti na ruské frontě velmi početné síly. Tím byla umožněna konečná organisace fronty francouzské a anglické, která pak r. 1918 vydržela poslední německý pokus o velkou ofensivu, jejíž účelem bylo rozhodnouti válku. Válka byla skutečně rozhodnuta ve prospěch spojenců.

O podílu Ruska ve společném válečném úsilí spojenců nejlépe svědčí pouhé porovnání počtu německých a rakousko-uherských divisí, soustředěných na západní a na východní frontě. V různých obdobích války ruská fronta poutala od 33% do 49% všech branných sil centrálních mocností. Většinou bylo to 42—44%.

Tyto číslice jsou nejlepším svědectvím, které přivádí na svou míru povrchní posuzování čistě vojenského výkonu Ruska ve světové válce, pokud pevně stálo po boku spojenců. Jasná mluva jednoduché statistiky svědčí o velkém podílu Ruska na konečném vítězství Dohody, na čemž nic nemění ani četné porážky v poli ani konečná politická a vojenská katastrofa. Uvádím zde nejjednodušší data. Mohou mně namítati, že spojenci zásobovali Rusko zbraněmi a střelivem, kterého sami potřebovali. Odpověděl bych na to tím, že bych poukázal na neocenitelné služby, které ruské námořní zpravodajstvo prokázalo anglickému loďstvu atd. Je věcí přirozenou, že spojenci si navzájem pomáhají a nejde zde o nějaké účtování o tom, kdo udělal více a kdo méně. Chci jen prokázati, že vítězství Dohody a porážka Německa a Rakousko-Uherska by byly nemožné bez Ruska.

II.

Neobyčejná politická prozíravost presidenta T. G. Masaryka vedla ho k tomu, že politické ústředí československého zahraničního národního odboje bylo ponecháno v Paříži. Obavy Ma-

saryka o Rusko a jeho schopnost vydržeti do konce ve válce, která nabývala tak neobyčejně těžkých hospodářských a politických forem, ukázaly se správnými. T. G. Masaryk správně předvídal, že politické řešení války bude na západě a skutečně dokonce i mírová konference r. 1919 se sešla v tomtéž městě, ve kterém r. 1915 byla zřízena kancelář československé zahraniční Národní rady. Ale politická řešení na konci války děla se na základě vojenských úspěchů a vojenské síly. Zkrátka — byla to válka a rozhodovat měly armády.

T. G. Masaryk jako předseda Národní rady také to úplně chápal. Ve své řeči na schůzi československého spolku v Petrohradě 31. května 1917 pravil: „Co je naším úkolem teď? Paragraf první: vojsko. Co nejvíce československého vojska, co největší československou armádu.“ V řeči k dobrovolcům v táboře u Borispole 7. srpna 1917 T. G. Masaryk prohlašuje: „Vím a vidím, že postupujeme docela přirozeně a správně, že naše revoluce musila vyzrát v naše vojsko protirakouské...“ A před dobrovolci v Berezně 17. srpna opakuje: „Čím více nás bude v poli, tím lépe...“ — „A proto, všichni... Vy mladší, všichni vstupte a rozmnožte řady naše a našich bratří...“

Za měsíc, 21. října 1917, T. G. Masaryk v řeči k dobrovolcům a zajatcům v Kijevě zabýval se otázkou významu vojenské síly pro národní československý odboj a tentokrát mluvil velmi podrobně. Pravil doslovně: „Hlavní naše starost

musí býti věnována vojsku. Vedle této armády tvoří Národní rada a všecko, co s ní souvisí, jakousi prozatímní vládu, ale my všichni ostatní, my civilisti, teď máme jen na starosti armádu..."

— „Já vím, že vedle obrany na frontě potřebujeme práci na obranu, ale prosím vás, to nestačí..." — „Já také vím, že jest třeba diplomatické práce, já vím, že jest třeba politické práce, ano, ale přesto, že já sám vím, jaká jest to práce a musím ji konati, s dobrým svědomím pravím, že naše diplomatická práce musí se opírati o vaši vojenskou a čím více se opíráme o vojsko, tím naše diplomacie bude účinnější."

Tato slova T. G. Masaryka, pronesená r. 1917, nejsou pouhými povzbuzujícími projevy k vojákům, jimž bylo nutno zdůrazniti veliký význam obětí, které od nich žádal vůdce národní revoluce. Již po ukončení války jako president svobodné Československé republiky, hlásající demokratismus a humanismus, T. G. Masaryk znova důrazně podotýkal úlohu československého zahraničního vojska v osvobození vlasti.

V poselství ze dne 22. prosince 1918 president prohlašuje: „Bylo mi jasné, že nestačí propaganda ani revoluce... nýbrž, že musíme mít vojsko... Ještě později, r. 1921, president Masaryk napsal článek pro „Legionářský Směr" (čís. 10.), v němž čteme: „Za dané světové situace byly naše legie nutny. Proto jsem ve své zahraniční činnosti od samého počátku kladl takový důraz na utvoření veliké armády

ze zajatců. Nestačilo se dovolávat naše ho práva jen diplomaticky..."

Těchto několik citátů z projevů člověka, který jest nejpovolanějším k posuzování významu všech činitelů a okolností československého národního zahraničního odboje za světové války, stačí k tomu, aby úloha československého vojska v obrození československé samostatnosti byla jasnou. Nuže, toto vojsko povstalo a nabylo největšího počtu příslušníků v Rusku.

Žádost českých spolků na Rusi o vytvoření národních českých vojenských oddílů ruská vláda přijala úplně přátelsky a splnění této jejich žádosti provedeno bylo tedy neodkladně. Naše ministerstvo obrany neomezovalo nikterak bojovný počet tvořících se oddílů a činilo jej závislým pouze na předpokládaném počtu přihlásivších se českých dobrovolníků. Již 14. srpna 1914 obdržel jsem jako náčelník štábu kijevského vojenského okruhu telegram náčelníka generálního štábu generála Běljajeva, jenž mi sděloval, že na žádost českých spolků projektuje se pro nejbližší dobu vytvoření zvláštních českých dobrovolnických vojenských oddílů a jich spolučinnost s ruskou armádou proti Rakousku. Současně ministerstvo vnitra vydalo nařízení civilní administraci, aby vycházela vstříc politickým zplnomocněncům českých spolků, kterým byla svěřena veškerá činnost ,spojená s náborem českých dobrovolníků a s jich dopravou do Kijeva, kde mělo se prováděti tvoření českých oddílů. Štáb kijevského vojenského okruhu energicky se chopil této práce

a za dva týdny, dne 28. srpna 1914, vznikla slavná Česká družina.

Ve Francii prvních 300 českých dobrovolníků, kteří vstoupili do francouzské armády, bylo 22. srpna zařaděno do cizinecké legie, čímž vznikla také slavná rota „Nazdar". Ovšem musíme přihlížeti k tomu, že ve francouzské armádě již odedávna existovala cizinecká legie, do které cizí dobrovolníci se přijímali velmi jednoduchým způsobem. Skutečnost, že se cizí státní příslušníci hlásí do armády, nebyla pro francouzskou vojenskou administraci ničím novým, nevyžadovala žádných zvláštních rozhodnutí zásadního a technického rázu. S hlediska francouzských vojenských úřadů čeští dobrovolníci byli prostými cizineckými legionáři a tvořili národní jednotku jen v rámci tohoto mezinárodního útvaru. Ruská armáda neměla cizinecké legie a otázka hromadného vstupu do armády a tvoření zvláštních národních oddílů z cizinců, většinou státních příslušníků rakousko-uherské říše, proti které právě začínala válka, byla otázkou docela novou. V tomto světle zvlášť vyniká rychlé pochopení a rozhodnutí ruské vojenské správy. Téhož dne 14. srpna, když jsem obdržel telegram náčelníka generálního štábu se sdělením o brzkém tvoření českých oddílů, došel také dodatečný telegram, obsahující podrobné směrnice o postupu technickém a organisačním a o zásadách pro tento obor.

V neděli 11. října 1914 na Sofijském náměstí v Kijevě za velké účasti obyvatelstva konalo se

slavnostní přibíjení praporu k žerdi a jeho posvěcení, spojené s přísahou Družiny na věrnost caru a Rusku. Právě druhý den, 12. října, také rota „Nazdar“ ve francouzské cizinecké legii, nacházející se v Bayonne, obdržela český prapor. Rozkazem hlavního stanu ze dne 31. prosince 1915 byla Družina přejmenována na československý střelecký pluk. Již za čtyři měsíce po vytvoření československého pluku rozšiřuje se tento pluk na brigádu o dvou plucích po dvou praporoch a to rozkazem hlavního stanu ze dne 18. května 1916. Pluky o dvou praporech neexistovaly u československé brigády dlouho, neboť záhy rozkazem náčelníka štábu vrchního velitele ze dne 29. listopadu 1916 byly zvětšeny o třetí prapor. Dne 15. března 1917 vydán byl rozkaz hlavního stanu vrchního velitele, jímž se nařizovalo vytvořiti třetí československý střelecký pluk. Rozkazem vrchního velitele ze dne 18. července bylo nařízeno vytvořiti zvláštní československý dělostřelecký oddíl. V polovině srpna obdržela československá brigáda telegrafické vyrozumění štábu jihozápadní fronty, že jest dovoleno utvořiti čtvrtý československý střelecký pluk. Počínaje dnem tvoření čtvrtého pluku československá brigáda vzrostla co vojenská jednotka na divisi. Také v červenci důvěrnými telegramy štábu jihozápadní fronty bylo nařízeno okamžitě započíti s formováním druhé československé divise. Konečně telegramem štábu jihozápadní fronty ze dne 16. října 1917 bylo nařízeno utvořiti dle rozkazu hlavního stanu vrchního velitele ve-

litelství československého armádního sboru. To jsou jen hlavní data. Druhá polovice r. 1917 jest periodou intensivního tvoření nových československých oddílů vůbec (také záložních, vozatajských a j.). V této době množí se nejen počet pěších pluků, nýbrž také počet dělostřeleckých a ženijních oddílů. Byl vytvořen zvláštní armádní československý sbor, tedy samostatná strategická jednotka, schopná prováděti vážné válečné operace. Dávná a vřelá touha Čechoslováků po své vlastní národní armádě nabývá konečně určitých forem v Rusku, zatím co ve Francii povolení k tvoření československého vojska bylo uděleno teprve v druhé polovině prosince r. 1917 a v Italii ještě v září a říjnu r. 1917 tvořily se jen československé pracovní prapory.

Také početný stav československého vojska za světové války dosahoval podle údajů Kanceláře československých legií při ministerstvu národní obrany ČSR. v Rusku 75.000 mužů, v Italii 27.000 mužů, ve Francii pouze 12.000 mužů.

III.

Stálé zvětšování československého vojska v Rusku bylo především následkem toho, že ruská veřejnost, ruská vláda a sám ruský car chovali k Čechům největší přízeň. Zájmy obou národů při vzniku světové války byly totožné. Rusko jako mohutná slovanská velmoc nemohlo přirozeně přehlížeti přání Čechů, kteří mohli v nastávajícím zápase přinésti nemalý prospěch všeslovanské myšlence. Při návštěvě deputace čes-

kého sjezdu v Rusku u ministra zahraničních věcí Sazonova, ujišťoval tento delegaci, že v případě vítězného konce války stává se otázka znovuzřízení českého království součástí mezinárodně politického mírového plánu ruské vlády a že tato otázka byla již peřtřásána ruskou vládou ještě před vypuknutím války a nalezla zásadně příznivé pro Čechy stanovisko. Při audienci delegace u cara byla carem vyslovena naděje, že přání Čechů ohledně osvobození své vlasti budou splněna. Vrchní velitel ruské armády velkokníže Nikolaj Nikolajevič vydal po vítězných bojích v Haliči 16. září 1914 provolání k národům rakousko-uherské říše, v němž je vyzýval, aby svrhli habsburské jho a splnili své národní tužby. Také náčelník štábu vrchního velitele generál Januškevič v rozmluvě se zástupci prozatímní správy Svazu československých spolků na Rusi 27. ledna 1915 vyslovil názor, že tvořící se československé vojsko stane se zavčas vytvořenou spolehlivou oporou československého státu, k čemuž zvláště třeba míti zřetel, ježto nejvyšší ruské vládní kruhy s jeho utvořením úplně sympatisují.

Nebyla to politika náhodná nebo konjunkturní. Ve své knize „Odbojové hnutí a československé vojsko v Rusku" jsem již psal, že bouře, která v r. 1914 zachvátila celou Evropu, ukázala znovu neochvějnou tradiční šlechetnost ruské zahraniční politiky. Jako velká slovanská velmoc, která viděla své historické poslání v povinné podpoře a ochraně příbuzných jí národů slovanských, Rus-

ko nechtělo ponechati na pospas osudu příbuzné malé Srbsko v jeho nastávajícím nerovném boji s rakousko-uherskou monarchií, která se již dávno snažila podmaniti si Srby. Tak jako před 50 léty za války 1877—1878 Rusko, vedené jedině láskou k svým menším slovanským bratřím, bez jakýchkoli zištných cílů, tasilo meč za osvobození Turky utlačovaných Bulharů a za cenu bezpříkladných hmotných obětí, potoků krve a smrtí statisíců svých vojáků vytvořilo svobodné, nezávislé Bulharsko, tak i v roce 1914 totéž Rusko, zjevně na úkor svým vlastním zájmům, dávajíc v sázku nejen hospodářskou, ale dokonce i svoji státní existenci, vzchopilo se na ochranu malého Srbska.

V tomto případě se Rusko neřídilo ani prospěchem, ani sobeckými zájmy. Naopak, prostý rozum a úsudek ukazovaly Rusku, že nemá se míchati do evropského sporu, když se ještě nevzpamatovalo po těžké pro ně rusko-japonské válce. Rusko vědělo, že ještě není připraveno k nastávající válce, naproti tomu však jeho nepřátelé, Německo a Rakousko-Uhersko, že jsou na vrcholu své vojenské moci. Ve vlastním zájmu Rusko mělo počkati ještě dva nebo tři roky, do té doby, kdy bude skončena zahájená již v r. 1912 velká reoragnisace jeho armády, a pak by mohli Rusové býti klidnými za výsledek války. Kdyby tedy bylo Rusko pouze sobeckým, mohlo se snadno vyhnouti konfliktu, jenž mohl býti řešen pouze zbraněmi. Leč Rusko tak neučinilo. Neopustilo Srbska v jeho těžké chvíli

a šlo mu na pomoc vedené tradiční snahou pomáhati Slovanům a hájiti je, i když při tom dávalo v sázku svoji vlastní existenci.

Žádný ze světových států nemůže ve svých dějinách ukázati nám příklad podobného, nezištného, obětavého a hrdinského činu, příklad takového sebeobětování pro myšlenku národní příbuznosti, jejž projevil za světové války ruský národ. Mluvím zde výslovně nikoliv o vládě, která kromě cílů slovanské solidarity mohla, když již jednou válka začala, uvažovati také o jiných cílech a jistých výhodách pro ruský stát v případě vítězství. Bylo to dokonce přímou povinností vlády státu. Mluvím výslovně o národě, jehož vzdělané kruhy a také jiné široké vrstvy pochopily války především jako zápas na ochranu Srbů, jako útok němectví na Slovanstvo. Právě toto chápaní války spolu s úplným pochopením ohromné a přímo osudné těžkosti nastávajícího zápasu vyvolaly to obrovské vlastenecké nadšení, které umožnilo v pravém slova smyslu vzorné provedení mobilisace celé ruské armády a její záloh.

Za takových poměrů znovuzřízení českého státu a osvobození Slováků a Podkarpatských Rusů zaujalo pevné místo mezi válečnými cíli Ruska. O tom nejlépe svědčí stanovisko ruské vlády a cara k otázce uzavření separátního míru s Rakousko-Uherskem. Tato otázka povstala již v lednu 1915, t. j. půl roku po vypuknutí války, když francouzský vyslanec v Petrohradě Maurice Paleologue z vlastního popudu měl s ministrem za-

hraničních věcí Sazonovem rozmluvu o možnosti separátního míru s monarchií Habsburků. Rakousko-Uhersko by mělo odstoupit Rusku Halič, odevzdat Srbsku Bosnu a Hercegovinu a dáti širokou autonomii Čechům a Chorvatům. Tímto návrhem vyhovělo by se vlastnímu ruskému zájmu užšímu, který spočíval v připojení Haliče k ruské říši. Ale tento návrh ztroskotal, poněvadž Rusko chtělo úplné osvobození Čechů a Chorvatů a proto trvalo na rozbití Rakousko-Uherska. V březnu téhož roku obrátil se písemně k caru Nikolaji rakousko-uherský vyslanec v Berlíně Hohenlohe-Schillingfürst, osobně carovi známý z dřívější své služby v Petrohradě. Navrhuje zahájiti vyjednávání o separátní mír s Rakousko-Uherskem. Jeho dopis však zůstal bez odpovědi. Rusko zůstalo neúprosným ve svém rozhodnutí docíliti úplného osvobození všech rakousko-uherských Slovanů a pokračovalo ve válce.

Mnoho se mluvilo o domnělém germanofilství některých rozhodujících kruhů Ruské říše, zejména o germanofilství kruhů dvorních. Pověsti tyto jsou hodně přemrštěné. Zastánci různých mezinárodně politických orientací jsou činní ve všech státech a své názory také propagují. Za světové války v každém z válčících států byli také političtí činitelé, kteří z různých více méně oprávněných důvodů snažili se co nejdříve přijíti k míru s tím nebo jiným ze států nepřátelských. Není třeba uváděti četná svědectví o této činnosti, vyskytující se v pamětech diplomatů a státníků této doby, která jsou již dnes

uveřejněna. Stačí připomenouti kapitoly z pamětí Masarykových a Benešových, ve kterých oba zahraniční vůdcové československého osvobození líčí svůj boj proti austrofilským kruhům anglickým a zvláště francouzským v čele s vlivným politikem Pichonem. Zůstává skutečnost, že ani car ani jeho vláda neuzavřeli míru s Německem a Rakousko-Uherskem, nýbrž snažili se udržeti Rusko ve válce přes všechny vnitřní politické a hospodářské obtíže, které začínaly již ohrožovat režim a konečně také přivedly jej k pádu.

Když tvoření československého vojska v Rusku, ačkoliv pokračovalo mnohem rychleji nežli u ostatních spojenců, přece jen dělo se pomalu, pak jsou k tomu určité příčiny. Především tvoření vojska ze zajatců ve značné míře odporovalo ustanovením mezinárodní haagské konvence o válečném právu. Kromě překážek mezinárodněprávních existovaly také překážky ve vnitřním ruském právním řádu, který přirozeně nepředvídal situaci, za které velký počet příslušníků nepřátelského státu jsou horoucími jeho nepřáteli. Překonání právních překážek není tak lehkou a jednoduchou věcí pro vládu právního státu ani ve výjimečné válečné době. Konečně existovaly také ohledy vnitřně-politické, hlavně obava, že tvoření zvláštních národních oddílů českých, do kterých by pak vstupovali také Češi již nabyvší ruské státní příslušnosti, vyvolalo by snahu jiných národností Ruské říše ke tvoření svých vlastních vojenských útvarů. Takovou rozsáhlou

21821C

reorganisaci jistě by nesnesla armáda, válčící v poli.

Průtahy v rychlém uskutečnění touhy Čechoslováků míti své veliké vlastní samostatné vojsko budou přesně vysvětleny historií. Jsou o nich různá jiná mínění. Podle jedněch byly to nevhodné methody, jimiž českoslovenští politikové s počátku se snažili uskutečniti myšlenku vytvoření národního vojska. Druzí jsou toho mínění, že na věci nese hlavní vinu germanofilské smýšlení některých ruských činitelů, o kterém jsem právě mluvil, že skutečného vlivu nemělo. Jiní opět vidí kořen zla a hlavní překážku v zápase různých skupin československých veřejných činitelů v Rusku. Osobně sdílím názor, že již koncem r. 1915 byla dána možnost přistoupiti k rychlému tvoření většího československého národního vojska. Bylo to tím snadnější, že vyšší frontová velitelství všemožně podporovala vojenské snahy Čechoslováků. A přece tato palčivá otázka nebyla řešena právě v tom směru, který již dávno označovali hlavní českoslovenští činitelé. Jejich žádosti, podávané ministerské radě, byly zamítnuty. Připouštím, že mezi příčinami a ohledy, brzdícími rychlé tvoření československého vojska r. 1915, mohly býti ještě tyto: 1. ruská vláda s hlediska politického měla tytéž obavy ohledně tvoření autonomních národních oddílů vzhledem k pestrému národnostnímu složení ruské říše, 2. vláda, zejména ministerstvo zahraničních věcí, měla tytéž ohledy na haag-

skou konvenci, jaké mělo vrchní velení, ba ještě větší.

Často věci, které se zdají býti jednoduché pro vojáky, a tím spíše pro vlastenecké revolucionáře, nejsou tak jednoduché s hlediska vlády státu.

Kdyby usilování československých činitelů neobracelo se k ministerské radě, nýbrž k hlavnímu stanu a nedožadovalo se ihned tvoření československé armády podle velkého plánu, nýbrž co nejrychlejšího přetvoření Družiny postupně ve větší vojenské jednotky a žádalo současně vytvoření jiných jednotlivých oddílů, tvoření československého vojska pokračovalo by rychlejším tempem. Myslím, že nevyžadovalo by doby tří let, že československý samostatný armádní sbor vznikl by mnohem rychleji a že by nezůstalo pouze při jednom sboru. V každém případě mohu potvrdit, že se strany ruské neprojevovala se tu žádná skrytá nedůvěra ani jakákoli nepřízeň. Ruské vojenské kruhy nečinily žádných překážek, naopak, všemožně podporovaly postupné rozšiřování České Družiny, která pomalu sice, ale nerušeně vzrůstala.

IV.

Válka skončila porážkou a těžkými ztrátami pro oba hlavní státy Slovanů a Germánů, t. j. pro Rusko a Německo. Druhý velký stát, ovládaný Němci, t. j. Rakousko-Uhersko, byl úplně rozbit. Zesílilo malé Srbsko a vyrostlo na sjednocenou Jugoslavii. Vzniklo Československo a

Polsko. Osudný spor Srbů a Bulharů zůstal bohužel nevyrovnaný. Zmizela Ottomanská říše a její jádro se přetvořilo na malé národní Turecko se zájmy nikoliv imperialistickými, nýbrž omezenými a konsolidačními. Na dalekých hranicích Ruska během války a po ní velmi zesílilo úplně cizí Japonsko. Zdá se, že Německo dříve vychází ze své revoluční krise, nežli ze stejné krise vyjde Rusko. Rumunsko, jehož osud jest těsně spojen s osudem slovanských národů, stalo se silnějším a může čeliti na příklad Maďarsku, redukovanému do svých přirozených národních hranic. Taková se jeví dnešní bilance zisku a ztrát Slovanstva ve světové válce. Značně se přiostřil poměr jižních Slovanů k italské velmoci. Celkem možno říci, že Slovanstvo ve válce vyhrálo a tato výhra bude ještě zřetelnější, když v Rusku přestane panovati vláda, řídící se nikoliv národní, tím méně slovanskou, nýbrž mezinárodní myšlenkou.

Ale světová válka nebyla poslední valkou v dějinách lidstva, nebo v dějinách Evropy. Kulturní a hospodářský, duševní a materielní zápas Slovanstva s Němci pokračuje prozatím ve formách pouze politických. Němci chtějí napraviti svou porážku a horečně pracují k dosažení tohoto cíle. Po zkušenostech světové války Němci se postarají o to, aby nevyprovokovali proti sobě současně se slovanským světem také svět románský a anglosaský. Omezí svou ofensivu jedině směrem na východ, jehož nekonečné pláně slibují větší kořist než přelidněné malé prostory

západu. Nejde tu o plán Hitlera nebo kteréhokoliv jiného vůdce, nýbrž o dějinný vývoj.

Za takových poměrů Rusko potřebuje spojence. V úvahu přicházejí především národové a státy, kteří jsou také ohrožováni němectvím nejvíce. Jsou to státy, ležící na východ od Německa, t. j. státy slovanské. V případě německého pronikání k východu ztratí západní velmoci — Francie, Anglie a Italie — mnoho ze svých výhod, ale slovanské státy ztratí svou národní existenci. Ze slovanských přátel v prvé řadě stojí Jihoslované a Čechoslováci. Ale Jihoslované jsou dosti daleko od hlavního německého houfu a mají ještě své velké starosti hlavně s Italy. Tím stoupá význam Čechoslováků. Význam Čechoslováků ještě stoupá, vzpomeneme-li dějin tohoto národa, jehož jedna část dovedla během století brániti se proti tlaku mnohem početnějších a silnějších Němců, kdežto druhá část zachovala své národní vědomí a národní ráz pod tisíciletým maďarským jhem.

Bulharsko nepřichází v úvahu jak následkem své vzdálené zeměpisné polohy tak i následkem svých neurovnaných sporů s Jihoslovany a s Rumuny. Pevně věřím, že Polsko nikdy nepůjde do ničeho opravdu vážného spolu s Němci. Ale zároveň myslím, že by Polsko sotva v nejbližších desetiletích, pokud by nezesílilo hospodářsky a politicky, šlo proti Němcům. Tak se stává Československo nejpřirozenějším a nejspolehlivějším spojencem Ruska jak v politickém tak případně i ve válečném zápasu s Německem. Vidíme, že

dnes již nejsou to žádné pouhé slovanské city, nýbrž příkazy společného osudu, vyplývajícího z kmenové příbuznosti a zeměpisné polohy vůči německé expansi.

Zdá se, že, když Rusko jest nejvíce ohroženo jakožto hlavní směr a cíl této expanse, bude to Československo, které následkem přímého sousedství s Německém nejdříve pocítí celou tíhu nového „Drang nach Osten". V tomto smyslu můžeme mluviti také o Československu jako o zemi nejvíce ohrožené tlakem Německa, které světovou válku těžce prohrálo, ale bohužel nebylo definitivně poraženo. Nuže, jaké jsou záruky československé bezpečnosti?

V prvé řadě je tu obecná záruka států dobré vůle, t. j. Společnost Národů. Není to dostatečná záruka. Nechci hanobiti Společnost Národů. Společnost Národů není něco škodlivého pro rozvoj mezinárodního života vůbec a pro život jednotlivých národů a států. Společnost Národů také není výtvorem přehnaného idealismu, neodpovídajícího celkové úrovni rozvoje a požadavkům doby, nýbrž jest velmi nutnou a užitečnou organisací. Ale její síly jsou ještě slabé, což také prokázala v tolika konkrétních a vážných případech. Zdá se, že, bohužel, jen po nové velké válce — když ne světové, tak alespoň evropské — bude Společnost Národů tak posílena po stránce právní a po stránce psychologické, že se stane schopnou zabrániti válkám.

V plném vědomí nedostatečnosti záruky, kterou poskytuje Společnost Národů, snažila se česko-

slovenská zahraniční politika hledati jiné způsoby pro upevnění mezinárodního postavení státu. Československa zahraniční politika sledovala při tom docela přirozenou cestu, odpovídající celkové evropské situaci. Prvním úspěchem na této cestě bylo vytvoření Malé Dohody. Však ani Malá Dohoda není dostatečnou zárukou československé bezpečnosti před německým tlakem. Malá Dohoda vznikla jako obranná organisace nikoliv před hlavním německým nebezpečím, nýbrž před dodatečným a menším nebezpečím maďarským. Společné vystupování států Malé Dohody v mezinárodním politickém životě poválečné Evropy jest zjevem velmi positivním, a to jak pro členské státy Malé Dohody, tak i pro obecný rozvoj dokonalejších forem mezinárodního spolužití. Ale nehledě k této solidaritě Malé Dohody v různých politických otázkách a k stálému upevnění kulturních a hospodářských styků mezi členskými státy, v jednom bodě zůstává Malá Dohoda stále tím, čím byla při svém vzniku. Jest to užší společenství francouzských spojenců, kteří mají zvláštní zájem na obraně proti maďarskému nebezpečí. A formální smlouvy, které spojují státy Malé Dohody v jednotný celek, neobsahují povinnosti vzájemné vojenské pomoci pro případ německého útoku. Kdyby malodohodové smlouvy byly v tomto smyslu doplněny, nesmí se přece zapomínati, že Rumunsko zůstává do jisté míry vázáno Bulharskem a Jihoslavie kromě Bulharska také Italií.

Za takových okolností spojenectví s Francií na-

bývá pro Československo ohromné ceny. Smysl tohoto spojenectví leží právě v obraně proti hlavnímu nebezpečí pro dnešní Evropu vůbec a pro Československo zvlášť, t. j. proti nebezpečí německému. Československá zahraniční politika také vždy usilovala o prohloubení a upevnění přátelství s Francií. Nesmíme však zapomínati na jednu důležitou okolnost. Francie není směrem německého „Drang nach Osten". Proto ve Francii mohou vždy nabýti určitého vlivu tendence, směřující k tomu, aby došlo k dohodě s Německem o vlastním nebezpečí a ponechati Německu více méně volnou ruku na východě. Na Francii v tomto smyslu může zvláště působiti Anglie.

Vidíme, že tudíž pro Československo jest Rusko nejpřirozenějším a nejspolehlivějším spojencem proti německému nebezpečí. Chápou to téměř všechny směry československého veřejného mínění. Ale zde povstává problém dnešního tvaru Ruska a hlavně problém myšlenkové podstaty vlády, která dnes v Rusku panuje. Tento těžký problém vedl k tomu, že Československo tak dlouho váhalo v otázce politického sblížení se Sovětským Ruskem. V prvních deseti nebo dvanácti letech po válce o takovém sblížení nemohlo býti vůbec řeči. Vždyť sovětská vláda, vedená nikoliv zájmy ruskými, nýbrž svou mezinárodní revoluční doktrinou, celkem podporovala Německo, při tom hlavně v nejvíce negativních vystoupeních německé zahraniční politiky. Sovětská vláda podporovala celý odboj Německa proti

versaillské mírové smlouvě, pokusy Německa o anšlus s Rakouskem a jiné kroky v naději, že rozbitím versaillského politického systému, na němž je vybudována poválečná Evropa, vyvolá v Evropě nový válečný zmatek, z něhož by konečnou kořist měl mezinárodní komunismus. Mezinárodní politika sovětské vlády se změnila teprve v posledních letech. Hlavní příčinou této změny bylo nebezpečí přepadení Ruska s jedné strany Japonskem a se strany druhé hitlerovským Německem. Německá komunistická strana, kterou bolševici pokládali za hlavního svého spojence v přípravě a provedení světové revoluce, byla Hitlerem úplně rozbita, při čemž ruští bolševici nemohli pohnouti ani prstem na její záchranu. V této tísnivé situaci rozhodla se sovětská vláda změniti na čas svou mezinárodně politickou taktiku a přizpůsobiti ji hlavním požadavkům těch evropských mocností, s kterými by bylo možné spojiti se proti německému výboji. Tak nastalo sblížení sovětsko-francouzské a za ním také sblížení československo-sovětské. Československá zahraniční politika v tomto ohledu postupovala velmi opatrně a v těsné součinnosti s Francií.

V.

Tato opatrnost vůči zemi, třeba příbuzné, ale ovládnuté bolševickým režimem, zajisté byla a dodnes zůstává docela správnou. Právě národ československý, jakožto národ slovanský, nesmí

nikdy zapomenouti, že po únorové revoluci r. 1917 bolševici se dostali do Ruska za pomoci Němců a že Němci podporovali jejich politickou činnost a dopomohli jim uchopiti se moci. Byla to sovětská válda, která sjednala separátní mír s Německem a Rakousko-Uherskem, nechávajíc Čechy, Slováky, Chorvaty a Slovince jejich osudu. Byl to sovětský režim, který na nátlak Němců pokusil se o odzbrojení československého vojska na Rusi, založeného za vlády carské v podobě slavné České družiny, která upřímnou pomocí ruských vojenských úřadů a velitelů vyrostla na československý armádní sbor. Byl to sovětský režim, který do r. 1933, pokud nepocítil přímé hrozby nejen se strany Japonska, nýbrž ještě se strany Hitlera, prováděl zahraniční politiku nakloněnou Německu. Hlavním cílem této politiky bylo rozbití dnešního mezinárodně politického systému Evropy, stanoveného mírovými smlouvami po vítězství Dohody nad Německem a Rakousko-Uherskem. Toto vítězství, které se stalo základem československé samostatnosti, a tento systém, který československou samostatnost a rozkvět československého státu zaručuje, jsou plodem také ruského podílu na světové válce, plodem nesmírných obětí ruského národa v letech 1914—1918 a plodem bitvy u Zborova.

Tato bitva — toť významná událost v dějinách československého národa. Jest to první etapa vzkříšení československé neodvislosti, ztracené po nešťastné bitvě bělohorské. U Zborova bojovaly mladé české oddíly po boku ruských

oddílů a položily pevný kámen do základů československé budoucnosti. Sovětský režim po léta svou mezinárodní politikou soustavně podkopával úspěchy, kterých Slovanstvo dosáhlo ve světové válce. Nebyla to ani náhoda ani chyba některého nebo některých z vedoucích osobností sovětského komunismu. Bylo to logickým výsledkem celého ideového systému komunistického.

Sovětská zahraniční politika děla se dvěma rukama. Jednou rukou jest komisariát pro zahraniční věci, tedy zahraniční ministerstvo. Druhou rukou jest Komunistická Internacionála. Jejich methody jsou různé, ale vedení jest jednotné a znamená to, že obě tyto ruce pracují za jediným cílem. Kdežto komisariát pro zahraniční věci vede tak zvanou státní politiku ruské sovětské vlády, podepisuje smlouvy s cizími státy, uzavírá s nimi pakty atd., Komunistická Internacionála podporuje a řídí činnost protistátních komunistických stran. Jednotné vedení někdy uznává za vhodné používati více jedné ruky, potom zase klade důraz na politiku druhé ruky. Nelze mluviti o tom, že ta nebo jiná methoda jest hlavní a druhá že jest dodatkem. Methody se střídají podle okolností, podle celkové mezinárodní situace a vnitřní situace v Rusku. Přes všechny změny a proměny politická moc v Rusku a vedení zahraniční politiky ruského státu zůstávají v rukou komunistů.

V mezinárodní politice platí zásada, že rozdíl mezi politickým, kulturním a hospodářským režimem dvou států není překážkou pro meziná-

rodně politickou spolupráci. Zejména se o tom mnoho mluví v posledních letech. Ale je to velmi stará zásada a v poslední době před válkou se plně osvědčila v poměru rusko-francouzském. Ale sblížení se státem, jehož režim je nepřijatelný, nesmí vésti k tomu, aby k vůli takovému sblížení začínalo zkreslování tohoto režimu nebo aby se dělaly pokusy tento režim ospravedlniti. Také existuje velký rozdíl mezi přátelským poměrem předválečné Francie a Ruska a dnešními přátelskými poměry mezi evropskými státy a Sovětským Ruskem. Ani francouzská vláda ani vláda carská nehodlaly zavésti v Rusku republiku a ve Francii pravoslavnou monarchii. Kdežto konečným cílem celé sovětské politiky stále zůstává zavedení komunistického řádu ve všech zemích světa.

Komunisté chápou svou dnešní mezinárodní politiku, vstup do Společnosti Národů, přátelství s Francií atd. jako taktický manévr na jistou dobu a proto také neobdivují francouzského politického a hospodářského řádu nebo francouzské kultury. Stejný poměr musí býti i se strany evropských států vůči Sovětskému Rusku. Pokud v Rusku vládne diktatura ve všech oborech života, styk s Ruskem musí býti omezen na pouhou mezinárodně politickou spolupráci. Každý pokus Sovětů o propagandu svých myšlenek v jakékoliv formě musí býti veřejností rozhodně odmítnut. Zejména platí to pro Československo, kde vzhledem k široké znalosti ruštiny, opravdové příbuznosti jazyků a starému tradičnímu

zájmu o ruské věci jest třeba zvláštní opatrnosti. To jsou požadavky mírného spolužití se Sověty v době obecného evropského míru.

Nepřekáží to všestrannému studování dnešních ruských poměrů. Naopak, takové studování jest velmi nutné, poněvadž nikdy ještě v žádném státě nebylo takových rozdílů mezi lícem a rubem, mezi povrchem a hloubkou národního života, mezi vládou a lidem. Správné pochopení rusko-československého přátelství na dnešek a pro budoucnost vyžaduje plného uvědomení o dnešní historické tragedii ruského národa. Mluvím zde o ruském národě, poněvadž, nehledě k přetvoření bývalé Ruské říše ve federativní stát mnoha národností, ruský živel zůstává početně a kulturně vedoucím. Správné pochopení ruské otázky a problému rusko-československého přátelství vyžaduje alespoň minimální znalosti dřívějšího Ruska, t. j. ruských dějin alespoň za poslední dobu. Československá veřejnost, zejména ta její část, která se tak horlivě hlásí k západní kultuře, hlavně ke kultuře francouzské, často má velmi nesprávné názory na ruskou minulost. A přece z ní vyrostla ruská přítomnost a v ní jsou schovány kořeny ruské budoucnosti, nehledě ke všem revolučním změnám. Proto jsem se také v této práci pozastavil nad česko-ruskými poměry ve světové válce.

Kritické studium dnešních ruských poměrů nabývá zvláště velikého významu, přihlížíme-li k možnosti nové války v Evropě, vyvolané výbojnými plány hitlerovského Německa. Povstávají

takové důležité, přímo osudné otázky, jako jsou na příklad tyto: vstoupí Rusko, vedené komunistickou vládou, do války a s jakým cílem? Může sovětský politický režim vydržeti válečné napětí a nepřivede budoucí válka k nové politické katastrofě v Rusku? A konečně — může samotný národ a jeho stát po jedné velké a prohrané válce, po revoluci a po letech komunistického panování snésti druhou velkou válku?

Sovětské Rusko se samozřejmě zúčastní války proti Němcům, bude-li samo Němci napadeno, což jest nejpravděpodobnější variantou budoucího zápasu. Méně pravděpodobný jest okamžitý vstup Sovětského Ruska do války v případě německého útoku proti Československu nebo — což je téměř vyloučeno — proti Francii. Jest možné, že vstup do takové války bude odložen na jistou dobu. Musíme počítati s tím, že v dnešním Rusku nemá slovanská myšlenka půdy. Vládnoucí myšlenkový směr jest kombinací komunistického internacionalismu se státním vlastenectvím, které není totéž, co ruské vlastenectví národní. Za okamžitý vstup do války po boku napadených přátel mluví zájem sovětského státu, jemuž jest ihned výhodnější zúčastniti se společného zápasu nežli po uplynutí jisté doby vésti tento zápas s případně vítězným Německem, ale tentokrát již bez spojenců. Za odklad vstupu do války na jejím počátku mluví zájem Komunistické Internacionály, která by ráda podnikla útok ke konci války, a to proti všem již unaveným a desorganisovaným účastníkům.

Když Rusko bude samo přepadeno nebo když se odhodlá k okamžitému vstupu do války po boku svých přátel, dnešní režim jistě nepřežije dlouhého a těžkého válečného napětí. Radikální politické změny mohou vésti k novému katastrofálnímu rozkladu ruského státu a k všeobecnému zmatku, jak tomu bylo v letech 1917—1920. Jest také možné, že dnešní režim bude vystřídán režimem vojenské diktatury. Armáda sovětského Ruska jako nejzdravější složka a výkvět celého národa může pak vésti válku dále. Vojenská vláda povede válku a všechny státní záležitosti lépe nežli vláda komunistická. Sympatie dnešních evropských přátel Ruska musí patřiti především ruskému lidu samotnému a jeho armádě, nikoliv representantům vládnoucí strany. V případě velmi pravděpodobného nastolení vojenské diktatury sympatie Ruska budou pak patřiti spřátelenýmstátům, nikoliv četným obdivovatelům komunistických rysů dnešního ruského života.

Výše bylo uvedeno, že jest třeba pečlivě studovati dnešní ruské poměry. Nyní to precisujeme a dodáme, že největší pozornost při tomto studiu musí býti věnována soudobé ruské armádě. V dnešních pohnutých časech každá armáda jest nejdůležitější složkou státního a národního života. Vynikající státníci to dobře chápou a věnují armádě zvláštní pozornost a péči jako v Československu president Dr. Beneš. Zejména pak platí to pro Sovětské Rusko, kde armáda byla prostředím, ve kterém začalo se pěstovati vlastenectví, odporující základním myšlenkám komunistické doktriny.

Jisté je, že na rozdíl od politického režimu velký národ nemůže zahynouti. Malý početně, ale duchem také veliký národ československý vydržel třistaletou nadvládu německou a nezahynul. Ruský národ také snesl století tatarského jha a nezahynul. Potom na začátku XVI. věku prošel velkou a těžkou revolucí, provázenou cizí intervencí. Moskvu dobývali nejenom Tataři, nýbrž také Poláci a Francouzi a žádný se v ní neudržel. Švédové ze Skandinavie docházeli na ruský jih k Poltavě a také byli konečně poraženi. A přece v těchto těžkých chvílích svého historického života Rusko bylo opuštěno. Tehdy ani neexistovalo vědomí slovanské solidarity, kdežto dnes existují a upevňují se mladé slovanské bratrské státy.

Vydal vlastním nákladem Spolek ruské mládeže v ČSR.
Tiskl Fr. Herman, Vinohrady.